

קובץ עץ חיים

ע"ש רבינו
מרן הדברי חיים ז"ע

מוקדש לברודי הלכה
ופלפול האוריינתא
מנהגי ישראל
ומילי דחסידותא

מפעל
זכרון אשר צבי

שפתי ישנים

קונטרס ויגד טוה - על הגדה של פסח
מספר החתם סופר ז"ע

בירודי הלכה

ד"ר לבזח - י"ן מבוססל - נביעה שבסוף
בקבוקי י"ן שדך - שיעים וזחבות

ציצים ופרחים

שמות אביו ואמו
של הזנא האלקי רשבי ז"ל

שנה ו' חוברת ב' [י"ז] - ניסן תשע"ב

קובץ עץ חיים

נערך ע"י תלמידי וחסידיו באבוב
וי"ל ע"י מערכת בית צדיקים
ברוקלין ניו יארק יצ"ו

הרב אהרן מאיר מייזליש שליט"א
עורך ראשי

חברי המערכת

הרב חיים מאיר סגל שליט"א, בני ברק

הרב משה יצחק טעמפלער שליט"א, ירושלים

הרב משה נחמ' הכהן לעוויטא שליט"א, וויליאמסבורג

הרב חיים אהרן אונגער שליט"א, וויליאמסבורג

הרב יצחק מאיר שטערנבוך שליט"א, ירושלים

הרב אהרן יצחק אייזנבערג שליט"א, בארא פארק

שערי הקובץ פתוחים לכל מאן דבעי ומבקש למרסם
פרי הגיוני לבו ומחשבתו חידושי תורה בהלכה ופולקל, מנהג
אגדה ומילי דחסידותא.

וזאת למודע? כי כל אחריות תוכן החידו"ת ומאמרים
בהלכה המתפרסמים בקובצנו חלה על הכותבים בלבד ולא
על המערכת, ועל דעת זה אנו מדפיסים אותם.

המערכת משאירה לעצמה הזכות לבחור ולהחליט על
הופעת מאמר והדפסתו, לשנותו ולשפרו לצורך תיקון הלשון
וכיוצא. הכותבים מתבקשים לכתוב בכתב ובסגנון ברור.

כל הזכויות שמורות להמערכת, ואסור להדפיס שום
מאמר או חלק ממנו או להעתיקו בכל אופן שהוא מבלי רשות
המערכת.

מועד האחרון להעביר חידו"ת וכ"י עבור קובץ הבא
הוא ט"ז אייר הבעל"ט.

התודה והברכה

להני גברי יקירי
על עמדם לימיננו להגדיל תורה ולהאדירה

הנה"ח הרב ישכר בעריש לעזער הי"ו

הנה"ח מו"ה יוסף שמואל לעמעל הי"ו

הנה"ח מו"ה אלהן וואלף ריינהאלד הי"ו

ישאו ברכה מאת ד'

ויתברכו בכל מושאלות לבכם לטובה

ברכת מזל טוב

לידידינו האברך היקר

מו"ה יוסף דוד קרענגיל הי"ו

לרגל שמחת נישואיו בשעט"מ

יבנה בית נאמן בישראל

ויראה דורות ישרים ומבורכים

מערכת

קובץ עץ חיים

KOVETZ EITZ CHAIM

A TORAH AND HALACHA JOURNAL

COMPILED AND PREPARED BY THE WORLDWIDE BOBOV INSTITUTIONS

UNDER THE LEADERSHIP OF THE BOBOVER REBBE SHLITA

- Vol. 6 Issue 2 No. 17 NISEN 5772 -

מען לשילוח מאמרים מכתבים והערות:

1636 49TH STREET, BROOKLYN N.Y. 11204

TEL: (718) 851 0005 טל: FAX: (718) 425 8960 פקס:

EMAIL: KOVETZEITZCHAIM@GMAIL.COM

EDITOR-IN-CHIEF: RABBI AARON M. MEISELS

תוכן הענינים

שפתי ישנים

- קונטרס ויגד משה על הגדה של פסח (כת"י) ..... יג
מנן החתם סופר וצוק"ל
- מצוות חג הפסח מספר הרמון (כת"י) ..... לב
רבי משה די ליאון זצ"ל
בעל שושן העדות וספר הרמון ועוד
- ביאור הפיוט חד גדיא ..... מא
הגאון רבי משה יקותיאל קויפמאן זצ"ל
חתן רבינו המג"א ז"ל ואב"ד קוטנא יצ"ו
בעמח"ס לחם הפנים, ספר החקים על טוש"ע, וחקת הפסח
- דרוש לשביעי של פסח ..... נ
הגאון בעל נודע ביהודה וצוק"ל
אב"ד ור"מ פראג יצ"ו

עניני דיומא

- עצות למי שמונע עצמו מלאכול מיני דגן מחמת חולי לענין שבת ויו"ט ..... נה
הגאון רבי יחזקאל ראטה שליט"א
גאב"ד קארלסבורג, ובעמח"ס שו"ת עמק התשובה, ברוקלין נ.י. יצ"ו
- בדין הואיל ומתוך באוכל נפש ..... נט
הגאון רבי ארון רייך שליט"א
ראש הישיבה ד'וואדלייק ווילעדוז
לעיקוואוד, יצ"ו
- בדין ברכת יין מוגתו (Grape juice) מבושל ..... סג
הרה"ג רבי יעקב נחמי' פדווא שליט"א
ראה"כ תולדות אהרן, לונדון יצ"ו
- בענין הנ"ל: ..... סמ
הרה"ג רבי שלום רפאל פרישוואסער שליט"א
לונדון יצ"ו
- בענין הנ"ל: ..... עה
הגאון רבי מאיר פוזנא שליט"א
מח"ס אור מאיר על הזמנים, וס' אור מאיר על מקואות ג"ח
לונדון יצ"ו - קרית ספר יצ"ו
- חידושי ענינים מתוך דברי ספר הרמון בביעור חמץ ..... עז
הרב דוד האלצער שליט"א
ר"מ בשיבת בית חיים משה, מיאמי יצ"ו

בענין מצה שנמצאה בה חיטה ובדין מחזיקין מזמן לזמן ..... פא
הרה"ג רבי ישראל בער מאנדעל שליט"א
ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב, ברוקלין נ.י. יצ"ו

בדין הגעלת בקבוק שמחזיקים בו יין שרף [ברוינפן פלאש] והמסתעף ..... פו
הרב חיים יעקב אלימלך ווייזער שליט"א
כולל אברכים דחסידי באבוב, ברוקלין ניו יארק יצ"ו

בדין שיניים תותבות וסתימות בחג הפסח ..... קא
הרב יוסף שפירא שליט"א
בלאזוב, ירושלים עיה"ק ת"ו

בענין שני חכמים שנחלקו בדבר האם מותר למתיר ליתן לאוסר [ובענין המתארח אצל חבירו
הסומך על הכשרים שהוא עצמו אינו סומך עליהם] ..... קח
הרב מרדכי הלוי פעטרפריינד שליט"א
כולל ישיבת בית הכרם, עיה"ק ירושלים ת"ו

❧ בירורי הלכה ❧

דיו לנצה - מעלת דיו העשוי מעשן, לעומת העשוי מעפצים [מציאות הדברים והחששות
להלכה] ..... קיח

הרב צבי שקדי שליט"א
סקרענטאן, פענסליוועניא יצ"ו

האם מלמד תשב"ר רשאי להכות את תלמידיו וליתן מכה קלה במקל ורצועה .. קמב
הגאון רבי פינחס אברהם מיערס שליט"א
אבד"ק האג והגליל יצ"ו, מח"ס שו"ת דברי פינחס

המשלה ווירוס למחשב של חבירו אם חייב בנוקה ..... קמח
הרב דוד ליבמענשטיין שליט"א
מאנסי, ניו יארק יצ"ו

בדין מי ששכר דירה להושיב בה שכירו, והלה עזבו ולא הוציא משם חפציו, אי יש
לחייבו דמי שכירות ..... קנח

הרה"ג רבי משה יצחק טעמפלער שליט"א
ראה"כ חושן משפט דחסידי באבוב, עיה"ק ירושלים ת"ו

בירור מקיף אודות גבינות המצויות בשוק, אי יש להם דין גבינה קשה ..... קסו
הרב אברהם יחזקאל קעללמאן שליט"א
כולל אברכים דחסידי באבוב, ברוקלין נ.י. יצ"ו

❧ מעין החיים ❧

חילופי מכתבים בין הגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל
בעמח"ס שו"ת דברי משה וחבר הביד"צ העדה החרדית בירושלים
ליבלחט"א כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ..... קפא
ביאור דברים בשו"ת דברי חיים

בירור דעת מרן הד"ח ז"ל בכתיבת גט כמי שעולה לתורה בשם קודש ובפי העולם
נקרא בשם חול והותם עצמו בשני השמות ..... קפו

הרב רפאל יוסף פיללער שליט"א
כולל בית חיים יהושע, ברוקלין נ.י. יצ"ו

ספרי דבי רב, חיבורים ופרי עטו של רבינו מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע (מאמר א') קצב
הרב חיים שלמה לערנער שליט"א
כולל אברכים דחסידי באבוב אלעד יצ"ו

משיב חכמים

בדין סיגארעטין העשוי מגליצאריין ..... רא
הגאון רבי נתן ירמ' גאלדשטיין שליט"א
בעמח"ס מגדנות נתן ודומ"ץ במאנסי נ.י. יצ"ו

תגובת הכותב: ..... רח
הרה"ג רבי צבי אורטנער שליט"א
כולל דחסידי בעלזא, ברוקלין ניו יארק יצ"ו

בענין נגמר דינו אי חשיב כגברא קטילא ..... רי
הרה"ג רבי אליעזר ליפא מיללער שליט"א
ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב, ברוקלין נ.י. יצ"ו

בענין מעשר כספים ..... רבח
הרב מנחם מענדל גרינפעלד שליט"א
כולל אברכים דחסידי באבוב, ברוקלין נ.י. יצ"ו

תגובת הכותב: ..... רלג
הרב ברוך אברהם היילפרין שליט"א
כולל אברכים דחסידי באבוב, ברוקלין נ.י. יצ"ו

אגדה דרוש ומוסר

עולת שבת ומועד ..... רלמ
המערכת

- מתורתו של כ"ק מרן אדמו"ר מזהר"ש זצוק"ל -

לימוד מיציאתנו מגלות מצרים מעבדות לחירות ומשיעבוד לגאולה [דברי התעוררות מענין
התנברות הטבע ולקום לעבודת הש"ת באשמורת הבוקר]. ..... רנ
הרה"ג רבי שמעון גאלדבערגער שליט"א
נכד כ"ק מרן אדמו"ר מזהר"ש זצ"ל, ברוקלין נ.י. יצ"ו

נס קריעת ים סוף סיום וגמר גאולת מצרים [ישוב לק' הטורי אבן על רש"י בשירה מעבדות
לחירות (מגילה יד.)]. ..... רנז
הרב אברהם דוד סטראוס שליט"א
ר"מ בשיבת מעון התורה, מאנסי נ.י.

מנהגי ישראל

הפיוט "יום ליבשה" מחברו נוסחתו וביאורו (מאמר א') ..... רסמ
הב' חיים ישראל טעסלער שיחי
לונדון יצ"ו

בענין טבילת עזרא בזה"ז, ובירור מקור סדר 'נטילת ידים במקום מקוה' (מאמר ב') רפח
הרב נחום זאב רוזנשטיין שליט"א ר"מ בישיבת דרכי תורה
הרב משה אייזיק ברד"ג בלוי שליט"א ר"מ בישיבת אורות ישראל
עיה"ק ירושלים ת"ו

מנהגי הארז"ל לערב שבת קודש ..... שיא
הרה"ג רבי יחיאל יהודה פאפיער שליט"א
קהל שערי ציון דבאבוב, ברוקלין ניו יארק יצ"ו

ספרים וסופרים

על סופרים וספרים ..... שבה
הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים, ירושלים עיה"ק ת"ו

האמנם כתבי קודש ..... שלז
הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א
עורך "צפונות"
רב ואב"ד נוה אחיעזר, בני ברק יצ"ו

מתי כיהן הגאון רבי אריה ליב מאמשטרדאם ברבנות העיר לבוב [תגובה למה שנתפרסם
בקובץ ט"ו במבוא לחי' בנו הגרצ"ה מכערלין] ..... שמז
הרה"ג רבי אלי' מאיר רייך שליט"א
ר"מ בישיבת וואודלייק ווילעדזש
לעיקוואד יצ"ו

ציצים ופרחים

בירור שמות אביו ואמו של התנא האלקי רשב"י ז"ל ..... שנא
הרה"ג רבי ישראל דנדרוביץ שליט"א
מגיד שיעורי הירושלמי בקול הדף, ומח"ס הנחמדים מזהב, ערד יצ"ו
פרטי תולדות משפחות המיוחסות אבולעפיא - רמור"ז ..... שסז
הרב בנימין פנטליאט שליט"א
פתח תקוה יצ"ו

טוב שברופאים לגיהנום ..... שפא
הרב הילל יחזעזע מרדכי יאקאבאוויטש שליט"א
כולל אברכים דחסידי באבוב, עיה"ק ירושלים עיה"ק
סוגיא דשח בין תפילין של יד לתפילין של ראש ..... שצ
דברים אחדים - לזכרון בספר
הרב אברהם פינחס בערקאוויטש שליט"א
תומך הקובץ, ברוקלין נ.י. יצ"ו

הערות וחדושים

בענין ברכות הפטורה [מעם שמפטירין בתע"צ - ודייקא בתפילת מנחה] ..... תד
הגאון רבי משה הילמאן שליט"א
בעמח"ס אוצר הכבוד, ברוקלין נ.י. יצ"ו

בענין הסיבה לבני חורין ..... תמ

הרב אברהם חיים הרש שליט"א
בעמח"ס ביכורי אברהם, בני ברק יצ"ו

תיקונים בספר יערות דבש מטעויות הדפוס שלא תוקנו אף בהוצאות החדשות . תיא

הרה"ג רבי ישראל אברהם גרינבוים שליט"א
עיה"ק ירושלים ת"ו

הערות ותיקונים בבעל המורים ..... תיג

הרה"ג רבי יונתן בונינגער שליט"א
קרית יואל יצ"ו

תמיהות וישובים

קטרוג המלאכים בקרי"ס ותמיהה בספה"ק נועם אלימלך \ ישוב קושית המקו"ח על מכירת חמץ הנהוג - הרב אברהם יהודה שלאמאויטש * מי העלה הפר ואל בלק או בלעם או שניהם \ איזה פרשיות מספר דברים אמר משה מפי עצמו \ תמיהה בדברי האוה"ח הק' פ' כי תבא - הרב מנחם מענדל גרינפעלד

מכתבים למערכת

דעת הרס"ג אודות הצבי והגאזאל - הרב זכרי' האלצער * בענין בליעת מאכל חם כשנטלו בידו \ בענין השמות "דוב" ו"בער" - הרב יוסף שפירא * מקורות לדא"ח של כ"ק מרן שליט"א - הרב יחיאל שרגא פייביל גולד * לבב דוי וראש לחלי - הרב אהרן שפירער * 'כתיבה' או 'כתובה'?! - הרב נפתלי בנימין גאלדשטיין * אודות זהירות טבילה במקוה והוראה מכ"ק מרן מהר"ש זצ"ל - הרב א. ח. א. * מפני מה אין מקדימים ברכת על נט"י לקודם הנטילה \ יישוב הסתירה בדברי רש"י עה"פ ובו תדבק ובשמו תשבע \ מקור נוסף במשנה על טבילה קודם תקיעת שופר \ ביאור הפסוק כי בא סוס פרעה \ בביאור תיבת "כאשר" לענין ד' לשונות של כי \ כמה זמן היה מיום שנשבה הארון עד ששבה משדה פלשתים \ על הקושיא במאחז"ל טף למה באו ליתן שכר למביאיהם \ כמה ימים עברו בין יציאת מצרים לשירת הים - הרב אהרן יצחק אייזנבערג * גירי צדק אין להם צער כשנימולים בגדלותם \ בביאור דברי הספרי בריש פרשת כי תבוא \ בענין "כולו" ו"רובו ככולו" \ השוואה לדברי הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע \ תואר "מורה שוה" בדיני ק"ק פראג \ בענין מחיית עמלק בערב פסח \ באינו אדם חשוב אין חובה על הציבור לצאת ללוי' רח"ל \ בענין הוספות לתוך הי"ג עקרים \ תדיר בחיוב או תדיר בנוסח - הרב שלום ציממער * אוהרה על דיני חלה בארץ ישראל - הרב יעקב חנוך הכהן שבדרון * שתיית רוב כוס בברכת אירוסין ונישואין וכת"י של הבאר שבע - הרב שניאור זלמן ברוורמאן * האם אמירת פיוט בסדר יוה"כ קטן מורה על אישיותו של רבי יהודה ארי' די מודינא ז"ל - הרב יונתן בונימין בוכינגער * אמירת דבר בלא שם אומרו - הרב ברוך שמעון מייער * פגישת אדמורי"ו וויזניץ ומונקאטש ושיחתן בעניני אהבה ויראה - הרב אפרים פישל שטיין.

מוגן אבות בדבר"ו ..... תמא

מערכת בית צדיקים

חצרות באבוב, ברוקלין נ.י. יצ"ו

שיפתי

ישינים

ויגד משה

ביאורים חדשים להגדה של פסח ועניני יציאת מצרים ממרחן החתם סופר זי"ע - מכת"י

חביבות יתירה נודעת לביאורי מרחן בעל 'חתם סופר' זי"ע להגדה של פסח. מבין כל המון כתביו, זה יצא השני לעלות על מזבח הדפוס^א. ומאז נדפסו במהדורות רבות ושונות, בתוספת דברים מקוריים ובסידור מחדש מתוך כל חיבורי מרחן^ב. עוד בנו הגדול, **נשיא ישראל הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל אבד"ק קראקא יצ"ו**, הטא שכמו לסדר את כל ביאורי מרחן להגדה הבאים בפרד"ס התורה, אך לא השלים מלאכתו "כי היה עמוס בענינים הנוגעים לכלל ישראל כידוע"^ג.

בגנזי ידינו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה **מרץ משה טרענק** זי"ו, נמצא חמדה גנוזה, פנקס כתב יד תלמיד מרחן החת"ס זי"ע, אשר לא נודע שמו, ובו ביאורי מרחן החתם סופר להגדה של פסח וכך נכתב בשער:

פירוש על
ההגדה לליל פסח
מאמ"י הגאון
מהרמ"ס זצלה"ה
שנת ירא"ת לפ"ק

א. הראשון הוא שאלות ותשובות יור"ד, פרעשבורג תר"א, ואחריו ביאורי הגדש"פ לעמבערג תר"י.

ב. ונציג בזה רישום כל המהדורות מביאורי מרחן להגדה. בראשונה: לבוב תר"י. ולא נרשם שם שם המו"ל ומאין נעתקו הדברים, ראה מש"כ הגרי"נ שטערן בהגהות שער יוסף, (דרשות ח"ב דף רנ"ה ע"ד). ושם שיער שנאמרו ע"י מרחן בשנים תקנ"ד - תקנ"ז. חידושים אלו חזרו ונדפסו, בהגדש"פ שי"ל בירושלים שנת תרכ"ג, ושוב בתוך דרשות חת"ס (ח"ב שם), מוגהים מכת"י נוספים, ע"י הגרי"ש. מהדורה שיש בה תוספת דברים יצאה בווינא תרמ"ד, ע"י הג"מ דב צבי עהרנפעלד (בהג"מ ר"ש עהרנפעלד בעל החתן סופר), ונקראת הגדש"פ עם 'חתם סופר' ו'חתן סופר'. ומן הענין לציין שהגדה זו היתה נמצאת על שלחנו של כ"ק מרחן אדמו"ר הקדושת ציון זצוק"ל הי"ד בשעת עריכת הסדר בליל התקדש החג, והי' מעיין בה בעת שסעדו המסובים בשלחן עורן. מלבד זה באו ביאורי מרחן בספרי הדרשות, בספרי תורת משה וגם בהגדש"פ כתב סופר שהו"ל הגה"ק בחייו ובמותו הגר"ש חסידא מערלוויא. בימינו זכינו להגדות בהם אספו מכל כתבי מרחן הנדפסים והם: הגדש"פ חתם סופר, נ"י תשל"ג ע"י הג"ר יהודה משולם דב פאלאטשעק; הגדה של פסח עם ביאור חת"ס, מכון חת"ס ירושלים תשס"ד, הגדש"פ פרעשבורג, מכון בני משה ירושלים תשס"ד, הגדש"פ אמרות משלים וסיפורים ממרחן החת"ס, מכון תבונה, ב"ב תשס"ו.

ג. ביאורי הגדה בסידור הרש"ס נדפסו בספרו מכתב סופר (ח"א דף ק"י טור א' ואילך). וכך מתאר הגרי"ש שם, את עבודת הגרש"ס: מוח"ז מרחן המחבר התחיל לסדר פי' הגדה של פסח מחידושי אביו רבינו החת"ס זי"ע^א ומחידושי, וחבל שלא המשך כי היה עמוס בענינים הנוגעים לכלל ישראל כידוע וכו'. המחבר ז"ל סידר את הכת"י על דרך זה: מצד אחד תחת השם 'ויספר משה'

כתב היד מכיל פירושים להגדה מ'כהא לחמא עניא' עד 'דבן גמליאל היה אומר'. הכותב אמר להשלימו עוד, כניכר מסופר שנגמר באמצע ענין, אבל לא סיימו וזע"ד.

מעיון בדברים נראה ברור שלפני הכותב עמד כ"ק מרן החת"ס ז"ל, כניכר מלשונות המדברים בעדם, כגון 'מצאתי וכי"ב', וכן במקום אחד נכתב: "פה אציע לפניך וכו' **כל אלה הם כתובים במוקס לחידושי אגדתא מאמ"ו מהרמ"ס זצ"ל בהפטרה לפרשת תולדות"**. ואמנם אפשר שהעתיק גם מכתבי תלמידים ואולי גם שמע איזה דברים מפ"ק רבינו.

הנאים לספר שבחי מרן מזכירים כולם גודל עבודתו בליל שימורים, כי קרן אור פני משה, והיה מראהו נורא מאד¹. "והיה קורא ההגדה בקול חוצב להבות אש עד מאד, עד שקולו נשמע בחוצות, מביתו וחללה הרבה מאד"². ואף שישבו מתלמידיו סביב לשולחנו³, עכ"ז היה עיקר עבודתו בלילה הגדול הזה, עם הילדים, לבאר להם ההגדה בלשון צחות כפי הבנתם. י'לא אמר שום דרוש⁴. מאידך כתב תלמידו הג"ר שמעון סידאן בהספרו על מרן:

רצה לספר כל התנהגות ומנהגי אביו רבינו החת"ס בלילי פסח, ומצד השני תחת שם 'ויסתר משה' פי' הגדה ע"ד נסתר. ועוד קבע שם 'ויגד משה' לפירושים ע"ד הפשט.

ד. במקום אחד (ראה לקמן הערה ל"ב) מצאנו כי נעתק כאן פסוק בשינוי, והנה כנוסח הזה מצאנו גם בחת"ס עה"ת (שנדפסו אחר כתיבת כתב היד), וגם זה מורה כי עמד לפניו כ"ק.

ה. ברבות השנים נדפס קטע זה בחת"ס עה"ת, בראשית, הפטרה לפרשת תולדות, דף קל"א ע"ב ד"ה אהבתי.

ו. עיין הקדמה להגדה של פסח של 'פרעשבורג' בשם בתו וכלתו של מרן, ובמועדי הסופר לחג הפסח עמ' תי"ב.

ז. מנהגי חת"ס פי' הערה י"ג.

ח. ראה הערה הבאה מס' לקחב"ח, ובשו"ת מוהר"מ שיק (חאו"ח סימן רמ"ד) כתב כשלמדתי בישיבת מרן הגאון זצ"ל זכיתי להיות מאוכלי שלחנו בשבתות וימים טובים וראיתי ששיער המצה וכו'. (והובא הכל בספר הנפלא מנהגי רבותינו והליכותיהם מאת הגאון רבי עקיבא מנחם סופר שליט"א רב דק"ק כתב סופר בבני ברק יצ"ו).

ט. כן מעיד תלמידו הג"מ חזקיה פייבל פלויט ז"ל בעל לקחב"ח בספרו עמ' שס"ז ומשם הוא במנהגי החת"ס. (והגאון בעל לקחב"ח העיד על עצמו שהיה כמה שנים בליל הסדר על שולחנו של מרן החת"ס, ראה בספרו ח"ה חלק שני דף ק"ע ג. וראה גם במועדי הסופר לחג הפסח (לונדון תשע"א) עמ' תי"ב בשם הגאון בעל דעת סופר ז"ל, שלא היה אומר חידושים על השולחן אלא מתרגם ההגדה לילדים בלשון שמבינים.

יבליל שימורים באו תלמידיו לראות הנהגתו בסדר ולשמע פירושו בהגדה ובשיר השירים'. ומה נראה בעליל, שאם שבשעת ההגדה עצמה, לא אמר דרושים, אבל אחר הסדר, דרש דרש משה י"א.

רבים מן החידושים המופיעים בפנקס, ידועים מכבר, מתוך שנדפסו במשך השנים (אחר זמן כתיבת הדברים) בפירושי ההגדה, **אכן נמצא בקובץ זה חידושים רבים שאינם ידועים ממקום אחר**. יתר על כן, גם אותם שכבר נדפסו, פעמים הרבה יש בכתב היד תוספת של ממש, וגם לרוב סגנונם שונה. ויש חידושים הבאים כאן באריכות ובבנין שלם ומפואר, ואילו בספרי מרן הנדפסים נמצאים למקוטעין אחת הנה ואחת הנה. אפשר שהתלמיד הכותב, הוא שהיתה מגמתו לקבץ כל הנפזרים ולאחדם לחטיבה אחת, ואפשר שכך מצא כתוב לפניו.

דבר שפתיים אך למחסור, על חשיבות כל תיבה וכל אות מתורתו של מרן החת"ס. ולכן מן הדין להדפיס הפנקס כולו בשלימותו. **אכן בכאן יקצר המצע להציג הפנקס כולו, ולכן נתנו משפט הבכורה לחידושים הבאים בפנקס, שאינם ידועים ממקום אחר**.

כאמור סגנון רבים מן החידושים הבאים בפנקס הוא בהרחבה, ובדיבור אחד מתבארים עניינים הרבה, ולכן כאשר באנו לקבץ בכאן כל החידושים שאינם ידועים ממקום אחר, הוצרכנו לרוב גם להביא את הענין כולו בשלימותו.

בסוף כל דיבור ציינו מ"מ לספריו של מרן, שיש בהם ענין לדברים הבאים כאן, אם שיש שם חלק הדברים, תוספת להם, שורשם או בדומה להם.

התודה והברכה לידידנו ברוך הכשרון הרה"ג **רבי בצלאל דבליצקי** שליט"א, שבא לנו לעזור בהגהת הכ"י ובעבודת החיפוש אחר חיפוש והשוואות בספרי מרן זי"ע, יתברך ממעון הברכות ברב הצלחות ושובע שמחות.

יום שמחה הוא לישראל בהגלות נגלות תורה חדשה מאת אדונינו מרן החת"ס זי"ע. מגדלות מרקחים אבקת רוחל בכל מיני בשמים. וכבר ידוע סגולת תורתו הקדושה כי הכל נוטלין ומברכין ברכת הנהנין, איש כמידתו וכברכתו, אשר בידך משה איש האלקים.

מהור פֿענח רִזִּים, חֲכָמֵי מִדּוֹת מְפִירִיזִים,
מַעֲמֵי תוֹרוֹת חוֹרִזִּים, קְרוֹת בְּתִינוּ אֲרִזִּים.
חֲכוּ מִמֶּתְקִים, שֶׁשְׁשׁוּעַ מִדְּרֹשׁ וְחֲקִים.
לֵיל שְׁמֵרִים פֿענח צִפְנַת מַעֲבָרִיו,
סוֹדוֹ אֶל עֲבָרָיו,
בְּלִילֵי חַג פֶּסַח.
(פיוט למועד חג הפסח)

י. שבט שמעון, פרעשבורג תרמ"ד דף י"ז ע"א.

יא. וראה במנהגי חת"ס שם אות כ"ג: אחר גמר הסדר למד עם התלמידים שיר השירים ואמר איזה סנסנים בדרוש וכו'. ואולי הדרוש היה גם בעניני הגדש"פ (אבל בלחב"ח שהוא מקור הדברים שם כתב שהדרוש לשיר השירים נדפס אצלו בלחב"ח, עיי"ש).